

**KTH Arkitektur
och samhällsbyggnad**

Författare: Louice Persson
E-post: louicep@kth.se

Karlskrona Stortorg - Världsarv i gestaltningsprogram

Examinator/ handledare:
Magnus Rönn, Docent
Arkitekturskolan

UPPSATS I FORT- OCH VIDAREUTBILDNINGSKURSEN:
Arkitekturens kvalitetsfrågor, AD234V, 7.5 hp

Arkitekturskolan, Kungliga Tekniska Högskolan, KTH, Stockholm, HT 2015

INNEHÅLL

INTRODUKTION	5
Syfte	5
Frågeställning	5
Metod och material	5
1. TEORI OCH LITTERATURÖVERSKT	6
1.1 Världsarv	6
1.2 Gestaltningssystem	6
1.3 Kvalitet som sådan	6
1.3.1 Kvalitet på offentlig plats	7
2. KARLSKRONA STORTORG	8
2.1 Geografisk plats och historik	8
2.2 Örlogsstaden Karlskrona	8
1.3 Gestaltningssystem Stortorget	10
3. DISKUSSION	12
3.1 Den aktuella kvalitetsdiskussionen	12
3.2 Gestaltningssystemets förhållning till världsarvet	12
4. ANALYS	14
4.1 Syfte med platsen	14
4.2 Arkitektur	14
4.3 Användning av torgrummet	14
4.4 Kvalitetssäkring	14
4.5 Slutsats	14
5. REFERENSER	15
5.1 Tryckta källor	15
5.2 Elektroniska källor	15

INTRODUKTION

Offentliga platser och torg är laddade med många kvaliteter och värden för både staden i sig och för människorna som nyttjar den. Det finns i en del fall även andra värden och kvaliteter som inte är lika lätta att sätta ord på, men som är skyddade och utmärkta på olika vis, världsarv är en av dessa utmärkelser. Av de 15 världsarv som finns i Sverige är Örlogsstaden Karlskrona ett. Faktumet att staden och flertalet byggnader är världsarv gör det intressant och omtalat när det kommer till stadsplanering och gestaltning. Stortorget i Karlskrona samt anslutande byggnader har varit uppe för diskussion gällande kvalitet och användning i relation till utmärkelsen världsarv. I denna artikel kommer rådande gestaltningsprogram att analyseras och diskuteras utifrån världsarvet och tillhörande vägledning.

Syfte

Syftet är att lyfta den kvalitetsdiskussion som i modern tid förts kring världskulturarvet Stortorget Karlskrona, detta är relevant med tanke på den långa och omväxlande planeringssituation som varit kring Stortorget i Karlskrona. Artikeln ämnar dock främst att diskutera och analysera hur kvalitet formuleras i Stortorget's gestaltningsprogrammet och vägledande dokument. Kvalitet rörande syfte med platsen, arkitektur/byggnad, torget samt användning av torgrummet är de kvalitetskategorier som kommer att analyseras. Uppsatsen syftar även till att analysera och diskutera hur styrning och kvalitetssäkring föreslås.

Frågeställning

- Hur ser den aktuella kvalitetsdiskussionen ut, gällande Stortorget Karlskrona?
- Hur argumenteras kvalitet för platsen, vilka aspekter och kärnvärden lyft fram inom aspekterna: syfte med platsen, arkitektur, användning av torgrummet? Vilka likheter och konflikter finns dokumenten emellan?
- På vilket sätt vill gestaltningsprogrammet och vägledande dokument styra och säkerställa kvalitet på platsen?

Metod och material

För att besvara frågeställningarna och uppfylla syftet kommer vägledande dokument och gestaltningsprogrammet att analyseras och diskuteras i termer av kvalitet inom aspekterna: syfte med platsen, arkitektur, användning av torgrummet, även kvalitetssäkring inkluderas i analysen. Analysen kommer att baseras på två tabeller, en för respektive dokumenttyp, där aspekterna och kommentar gällande argumentation och redovisning framgår. Artikeln är avgränsad till att endast studera Stortorget i Karlskrona samt den diskussion som är knuten till platsen. Avgränsning görs även till Gestaltningsprogram Stortorget som huvuddokument för studien.

De dokument som studeras till teori och litteraturstudie är Gestaltningsprogram Stortorget (2010) som författats av Thorbjörn Andersson och Sweco Architects, översiktsplan 2030 Karlskrona kommun (2010) samt två utgåvor från Världsarvsrådet Karlskrona: Strategi och utvecklingsprogram för Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona (2009) samt Handlings- och åtgärdsplan för Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona (2009). Härtill kommer litteratur som svarar för Stortorget's historia, vägledning för världskulturarv samt teori kring kvalitet.

1. TEORI OCH LITTERATURÖVERSKT

1.1 Världsarv

Det finns världsarv över hela Sverige vilka regleras av lagstiftning för att säkerställa en långsiktig förvaltning. För att klassas som världsarv krävs det att platsen, orten, miljön eller objektet vittnar om människans och/eller jordens historia på ett sådant sätt som ej kan ersättas. Det finns även krav på att människan ska ha skapat mästerverket, arkitektoniskt stilbildande verk, plats med samband till trosföreställningar och idéer av universell betydelse eller att det finns representativitet till traditionell livsföring för en särskild kultur. I Sverige finns det 15 kulturarv, vilka ska skyddas mot hot och förfall (Riksantikvarieämbetet, 2013; Unesco, 2015).

I och med att kulturell mångfald och det gemensamma kulturarvet är hotat av konflikter, ekonomiska kriser, likgiltighet antog Unesco Världsarvskonventionen år 1972. Detta för att skydda kulturskatter mot olika former av hot, såsom attacker och förfall. I och med att Sverige undertecknade fördraget 1985 är landet tillsammans med 185 andra nationer skyldiga att arbeta efter följande rekommendationer och bestämmelser:

1. Kulturarvet ska ges plats i samhällsliv och behandlas i planeringsprogram för att säkerställa skydd av arvet.
2. Upprätta en lämplig organisation i syfte att förvalta, bevara och förmedla arvet, samt se till att nödvändiga resurser finns.
3. Bedriva forskning och utveckla arbetsmetoder för att minska och motverka hot mot arvet samt bedriva rättsliga, tekniska, organisatoriska och ekonomiska åtgärder vilka är nödvändiga för att omhänderta och informera om arvet.
4. Stötta tillväxt av utbildningscentrum och forskning inom skydd. Bevarande och förmedling vad gäller kulturarvet inom landet (Världsarvsrådet Karlskrona, 2009).

Viktigt vid förvaltning av ett kulturarv är att kulturmiljön inte blir ett självändamål, utan platsens egen identitet och vardagsliv ska kunna vara levande och utvecklas trots kulturarvet (Riksantikvarieämbetet, 2013).

1.2 Gestaltningens program

Med anledning att bevara och säkerställa god kvalitet gällande arkitektur, formgivning och gestaltning samt offentlig miljö antog riksdagen, för ca 15 år sedan, 'Framtidsformer - handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design'. Detta program syftade till att kvalitet inte skulle riskeras vid kortsiktiga överväganden kopplade till ekonomiska frågor. Då programmet initierades fick ett antal myndigheter i uppdrag att upprätta program som svarade för gestaltning och

förvaltning av byggnader och anläggningar. Tornberg (2008) framhåller att detta program blev grunden till dagens kvalitets- och gestaltningsprogram som idag upprättas av bland annat kommuner för offentliga platser.

I gestaltningsprogrammet som rör Karlskrona Stortorg framhålls att ett gestaltningsprogram syftar till att vara ett styrdokument som säkerställer intentioner och idéer för särskild plats. Detta styrdokument ämnar föregå tekniska projekteringar (Andersson, 2010). Tornberg (2008) menar att gestaltningsprogram görs för att förmedla estetiska avsikter för en särskild plats vad gäller typlösningar, illustrationer, regler och krav samt inspiration, material, former, stilar och användning av en plats. Kommunikation av dessa avsikter görs genom text och bild i olika former, fotografier, materialprover, skisser, berättelser, beskrivningar, med mer. Genom en bra presentation av de estetiska avsikterna kan kvaliteten säkras genom exempelvis avtal med byggherrar och bestämmelser i detaljplan, själva kvalitetssäkringen är det huvudsakliga målet och syftet med ett gestaltningsprogram (Tornberg, 2008).

Rörande kvalitetssäkring kommer begreppet från byggindustrin där kontroller och kvalitetssäkring görs med bland annat tekniska mått. Professionell kvalitetssäkring görs i tre steg, för det första definieras kvalitet, för det andra skapas kvalitet och för det tredje övervakas kvalitet. Gällande kvalitet som rör arkitektur och stadsbyggnad är det en viktig bedömning som vittnar om något är väl utfört (Rönn, 2007).

1.3 Kvalitet som sådan

Det finns mängder av sätt att förstå begreppet kvalitet, vilka ofta baseras på förnuft, känsla eller vetenskap; subjektivt eller objektivt. Gemensamt för alla kvalitetsbedömningar är dock att de innefattar ett värderande omdöme gällande egenskaper som är bra, dåliga eller fattas. Exempel på kvaliteter är materials hållbarhet, personliga förmågor och kunskaper, åtgärder och processer samt goda eller dåliga egenskaper såsom fint och fult (Rönn, 2007).

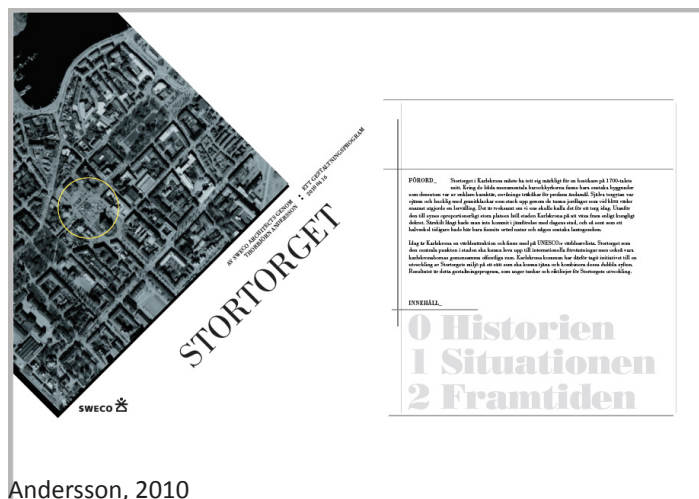
Wikander och Olsson (2012) definierar inte kvalitet som en definitiv betydelse utan menar att kvalitet beror på typ av plats och användare, men även vilken tidsepok den offentliga platsen/rummet härstammar från. Det kan handla om ett kommersiellt rum där tydlighet, flexibilitet

och folkliv är kvaliteter, det kan även handla om det urbana rummet där människans tillåtelse att göra anspråk på platser, demonstrera och mötas är kvaliteter.

1.3.1 Kvalitet på offentlig plats

En plats kan definieras som något konkret och avgränsat, en plats är ett område som planeras fram och i regel utgörs av fasta element såsom byggnader, beläggningar, material och strukturer. Ett rum i staden däremot skapas av människan, dess känslor, flöden, närvara och förändring av platsen. En upplevd och särskild yta på platsen benämns ofta som rum (Wikander & Olsson, 2012). Wikander och Olsson (2012) definierar även offentligt rum, de menar att de platser i staden där människor rör sig fritt är offentliga rum, vilka utgörs av platser såsom gator, parker och torg.

Boverket framhåller en vid definition för kvalitet på offentliga platser. De menar att kvalitet bland annat innebär tillgänglighet, attraktivitet, trygghet och säkerhet för olika grupper i samhället. Boverket har sammanställt lärdomar baserat på 13 projekt som är vägledande för gestaltning av offentliga miljöer. Slutsatser, efter detta regeringsuppdrag som gjordes i samverkad med Statens konstråd, Arkitektur- och designcentrum samt Riksantikvarieämbetet, har sammanfattats. Boverket anger i sammanfattningen att frågor rörande gestaltning bör tas upp i tidigt planeringskede, medborgare bör involveras genom dialoger och aktiviteter, utgångspunkt för gestaltning för att ska skapa kvalitet bör vara platsers unika karaktär och förutsättningar. Det framhålls även en del brister, det är svårt att bevara och säkerställa immateriella värden såsom rörelsemönster och rumsliga och kulturhistoriska värden vid omgestaltning (boverket a, 2015).

Handlings- och åtgärdsplan för
Världsarvet Ölogstaden Karlskrona

– ATT BEVARA OCH UTVECKLA ETT LEVANDE VÄRLDSARV –

HANDLINGSPLAN

Världsarvsrådet Karlskrona b, (2009).

Strategi och inriktningsprogram för
Världsarvet Ölogstaden Karlskrona

– ATT BEVARA OCH UTVECKLA ETT LEVANDE VÄRLDSARV –

STRATEGI

Världsarvsrådet Karlskrona a, (2009).

2. KARLSKRONA STORTORG

2.1 Geografisk plats och historik

Karlskrona som ligger på Blekinges östkust planerades ursprungligen för att bli Sveriges huvudstad, vilket är anledning till Stortorget's stora skala. Stortorget är lokaliserat i Karlskrona centrum, Trossö, på dess högsta punkt. Torget omges av monumentala byggnader såväl som service och kultur. På stortorget finns Fredrikskyrkan, uppförd 1744, och Heliga Trefaldighetskyrkan, uppförd på 1600-talets slut, som båda är skyddade kulturminnen och ingår i världsarvet örlogsstaden Karlskrona. Båda kyrkorna är aktiva med kyrklig verksamhet och evenemang. Även Rådhuset och Vattenborgen omger Stortorget och ingår i världsarvet örlogsstaden Karlskrona (Karlskrona kommun, 2014; Världsarvsrådet Karlskrona b, 2009).

År 1680 grundades Karlskrona till att bli den modernaste och effektivast flottbasen på 1700-talet. Både stadens framväxt och storskalighet väckte uppmärksamhet internationellt, även dess skeppsbyggeri, stadsplanering och arkitektur som anläggnings- och försvarsteknik. Skeppsbyggeri har pågått oavbrutet i 300 år inom örlogsbasen och varvet. I och med att Karlskrona blev huvudstation för flottan fördes byggnader upp under direktiv av Erik Dahlberg och Karlskrona blev landets största arbetsplats. En av de offentliga platser som fördes upp under denna tid var Stortorget med dess monumentala byggnader som idag ingår i Örlogsstaden Karlskrona och är skyddade därefter (Riksantikvarieämbetet, 2013).

Geografiska gränsdragningar gällande världsarvet och riksintressen i Karlskrona är svaga, vilket innebär att kommunikation angående tillstånds- och planeringsfrågor blir lidande. Dessutom finns det ca 200 detaljplaner som berör världsarvet idag, flera av dessa detaljplaner är inte uppdaterade och värnar således inte om världsarvet på ett föredömligt sätt (Världsarvsrådet Karlskrona b, 2009).

2.2 Örlogsstaden Karlskrona

Örlogsstaden Karlskrona blev världsarv med en motivation som tyder på att Karlskrona var och är en Örlogsstad i eget slag där örlogsbasen är välbevarad och komplett, som även varit förebild till många andra platser och länder (Världsarvsrådet Karlskrona a, 2009). Örlogsstaden Karlskrona som helhet föregås av ett antal vägledande dokument, Världsarvsrådet Karlskrona är en av avsändarna som har författat bland annat Strategi och inriktningsprogram (2009) samt Handlings- och åtgärdsplan (2009), vilket är en bilaga till förstnämnda dokument.

Stortorget i sig är inte utmärkt som världsarv. Dock är omgivande bebyggelse samt Trossö och dess forna stadsplan där stortorget planerades utmärkta världsarv, även tomtstruktur, gatunät och stadsdelens siluett är värdekärnor för platsen. Detta gör stortorget till en plats med begränsade möjligheter vad gäller förändring (Persson & Flöög, 2009).

Världsarvsrådet Karlskrona (2009) framhåller att det är fullt möjligt att bevara ett världsarv samtidigt som samhället utvecklas och lever. De redovisar också att bevarande och utveckling har varit i balans med samordning av de olika intressena bevarande, utveckling, turism, näringsliv, delaktighet och tillgänglighet. I Världsarvsrådet Karlskrona finns representanter från Karlskrona kommun, berörda myndigheter såväl som verk, regionen samt föreningar, där ibland Kockums AB som sedan 300 år sedan varit delaktiga i örlogsstadens verksamhet. Kvaliteter som lyfts fram i arbetet att nå denna vision är attraktivitet, verksamheter, service, stadsmiljö, skötsel, underhåll, arkitektur, organisation med mer. Som fundamental pusselbit i detta arbete lyfts dialogen mellan berörda parter fram. Världsarvsrådet anser det betydande att tydliga roller och ansvarsområden råder (Världsarvsrådet Karlskrona a, 2009). Gällande framtiden är det viktigaste, enligt Världsarvsrådet (2009), att skapa hållbarhet vad gäller förvaltning och respekt gentemot världsarvet samt att använda världsarvet på ett sådant sätt där världsarvet blir en tillgång för Karlskronas och Blekinges utveckling.

Särskilt utmärkande för Örlogsstaden Karlskrona är dess bevarande av örlogsmarinan och dess verksamhet, likaså marinbasen, örlogsvarvet och den militära verksamheten i staden. Örlogsstaden Karlskrona kan delas in i olika områden vad gäller världsarvet där Stortorget ingår i området Trossö, som är centrala Karlskrona. Stortorget i sig nämns inte i Strategi- och inriktningsprogrammet som särskild plats. Däremot nämns de byggnader som ingår i världsarvet; Fredrikskyrkan, Vattenborgen, Tyska kyrkan och Rådhuset (Världsarvsrådet Karlskrona a, 2009). Vidare presenteras fysisk planering och bebyggelsevård som ett särskilt fokusområde gällande Karlskronas kulturmiljövården. Den utmaning som planeringsarkitekter och samhällsplanerare står inför gäller främst bevarande av Karlskronas unika historia och karaktärsdrag. Stadens unika barockdrag, gedigna byggnadsminnen, kyrkor, ämbetslokaler, kaserner och befästningar samt båtsmanshus och örlogsvarv är de kvaliteter i Karlskrona som lyfts fram särskilt. Därtill anses medborgardialog och deltagande en viktig bit i utvecklingen av Karlskrona (Världsarvsrådet Karlskrona a, 2009; Världsarvsrådet Karlskrona b, 2009).

Visitkarlskrona.se

flickrriver.com

Godt nytt år!

gamlavykort.nu

Cityguide.se

Visitkarlskrona.se

flickrriver.com

jaark.se

1.3 Gestaltningsprogram Stortorget

Med målet att skapa god kombination mellan bevarande av världsarv och vardagsrum för Karlskronaborna har det författats ett gestaltningsprogram för Stortorget. Gestaltningsprogrammet är utarbetat i enighet med Karlskrona kommun, föreningen gamla Carlskrona, Karlskronas Stadsförsamling, Länsstyrelsen, Blekinge Länsmuseum samt utvecklats i en omfattande medborgardialog (Andersson, 2010).

Inledningsvis presenteras Stortorget historia där torget beskrivs i termer av arkitektur, styre och framväxt. Därefter ges en bild av dagens stortorg där arkitektur, bakgrund, material och detaljer återges i text och bild. Andersson knyter även ihop stortorget med övriga betydelsefulla platser i Karlskrona och dess funktion för människorna i staden. Bland annat beskrivs en husvägg som är försedd med bänkar sommardag för att skapa en social mötesplats intill stortorget, denna plats benämns solgatan (Andersson, 2010). Gestaltningsprogrammet är rikt på bilder och text. Estetik presenteras genom inspirationsbilder från platser runt om i världen. Bland annat med arkitektkoncepter som Piazza San Marco i Venedig. Genom exempel på mötesplatsen som skapats vid Karl XIII statyns, kungstärtdgården Stockholm, podie och trappa menar programmet att samma möjlighet till mötesplats som finns i Stockholm kan skapas i Karlskrona (Andersson, 2010).

Gällande kvalitet i relation till världsarvet nämns det i gestaltningsprogrammet att Karlskrona kommun ställt en del krav på författandet av programmet. Dels är det av vikt att restaurering av stortorget måste göras i relation till platsens historiska värden. Kommunen önskar en kombination av antikvariska, funktionella och sociala syften. Tydligt är också att världsarvet och den grundläggande stadsplanen inte är motiv för kompromisser och förhandlingar. Andersson tar slutsatsen att stortorget behöver förtydligas och dess historia framhävas, likväl som dagens användning måste ses över (Andersson, 2010).

Kommunen har bett om att trafik tvärs över torget ska undvikas samt att större delen av torget ska vara fritt från bilparkering. Viktigt, enligt kommunen, är att den så kallade solgatan prioriteras som social plats med dess tidiga vårsol och rumskänsla. Likväl finns önskan om att en strålgata utmed Fredrikskyrkan ska förnyas och kunna tillgodose ordnade uteserveringar (Andersson, 2010).

Det avslutande avsnittet i gestaltningsprogrammet för stortorget i Karlskrona kallas Framtiden. I framtidsavsnittet presenteras hur stortorget bör användas och formges framöver. Torget delas upp i sju delar; Ramen, köryta, gångyta, vistelseyta, parkering, befintlig torgyta och statyn. Fyra olika alternativ som varierar beroende på ramens utbredning presenteras i storlekarna Small, Medium, Large och XL. Med motiveringen att skapa en tydlig och klar form, anpassa torgrummet till stadens storlek samt utföra en restaurering till låg kostnad väljs alternativ Small, som vidare presenteras. Kring torgytan läggs en upphöjd ram av slät marksten för att tydliggöra torgets rum, innanför lämnas markbeläggningen intakt för att bevara historiken. Ramen ämnar även ge torget det vidsträckta uttrycket som tillhör barocken. Ramen användas som paradpromenad, där fotgängare blickar ut över det monumentala torget och arkitekturen. Bilar hålls utanför torget med hjälp av den upphöjda ramen, även övriga funktioner och aktiviteter hålls utanför ramen, vilka varierar längs torgets sidor. Innanför ramen används ytan till torghandel och promenadyta. Parkering placeras längst torgets södra sida samt kring Fredrikskyrkan. Längst Fredrikskyrkan och torgets södra sida planteras även träd. Utmed alla sidor, på torget och dess byggnader och i anslutning till torget föreslås belysning, dels för att öka tryggheten men även för att framhäva monumentaliteten. Gällande belysning används inspirationsbilder, illustrationer såväl som text. Framtidsavsnittet avslutas med tre illustrationsbilder som visar ytterligare tre alternativa utformningar, baserade på förslaget ”Small” (Andersson, 2010).

Sist i gestaltningsprogrammet finns en situationsplan för processen som föreställer det framtida torget med ramen dock framgår inte hur vidare arbete med utformning och restaurering bör ske för att säkerställa de kvaliteter som presenterats i programmet (Andersson, 2010).

Kommande vissas bilder från gestaltningsprogrammet. För tydligare bilder rekommenderas den ursprungliga källan Andersson (2010).

Bild 1, Karlskrona stortorg jämförs med arkitekturkoncepter.

Bild 2, Programmets uppdelning av Stortorget.

Bild 3, Utvalda bilder av Stortorget.

Bild 4, Alternativen Small, Medium, Large och XL.

Bild 5, Det valda alternativet Small.

Bild 6, Illustration över det förändrade Stortorget.

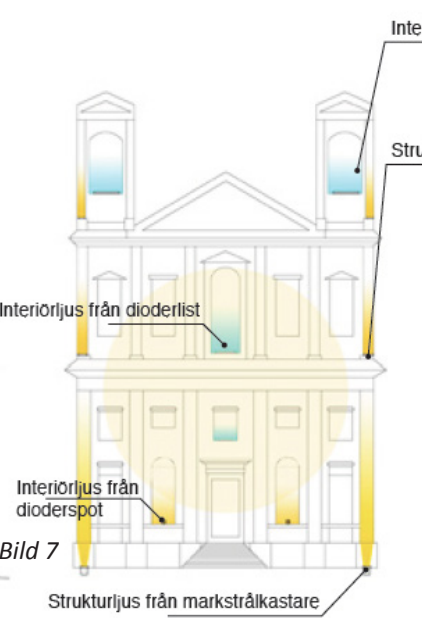
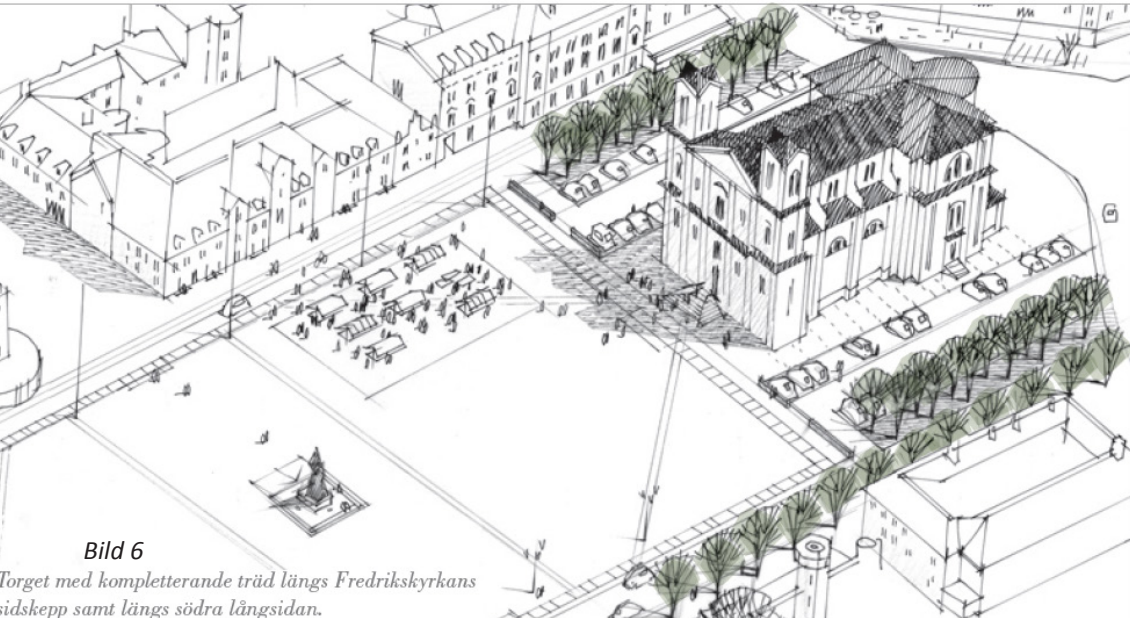
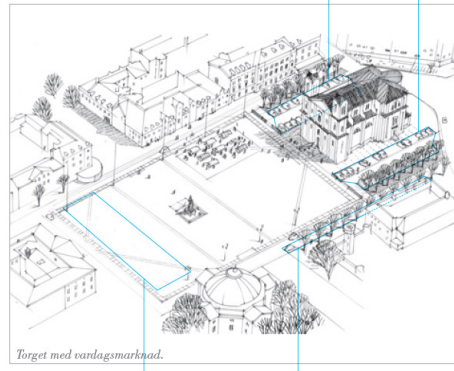
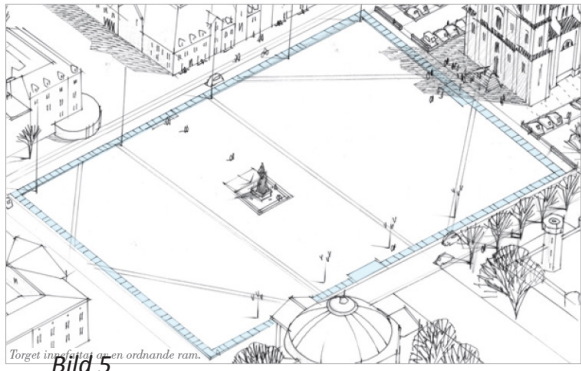
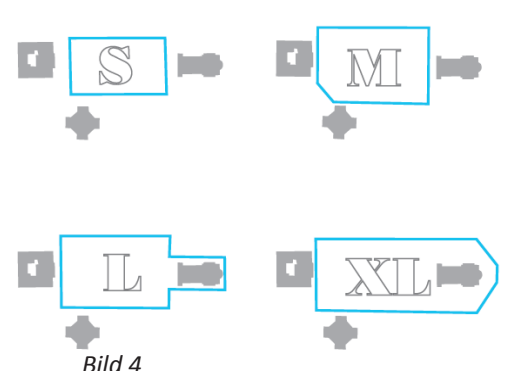
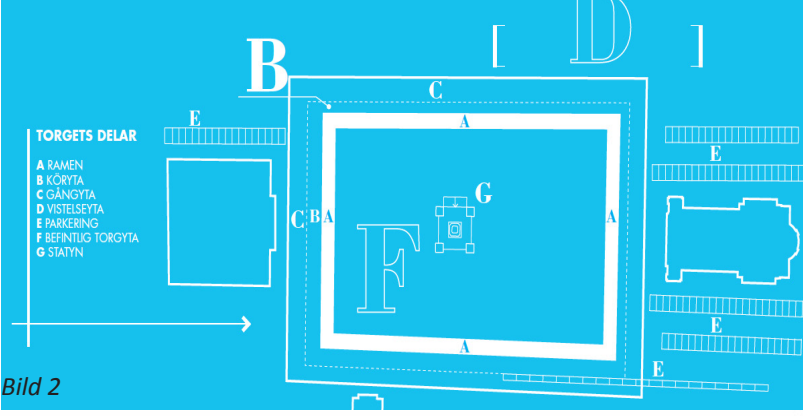
Bild 7, Skiss på föreslagen ljussättning, Fredrikskyrkan.

0 Historien
1 Situationen
2 Framtiden

Bild 1

Den shopping som vi kallar handläggning har blivit överlagrad under de senaste åren av en annan typ av shopping som gäller för handläggning och försäljning av varor och tjänster. Detta innebär att den fysiska shoppingen har blivit mer digital och att den fysiska shoppingen har blivit mer digital. Detta innebär att den fysiska shoppingen har blivit mer digital och att den fysiska shoppingen har blivit mer digital.

3. DISKUSSION

3.1 Den aktuella kvalitetsdiskussionen

Världsarvsrådet Karlskrona erkänner att planeringen i staden varit begränsad och återhållsam vad gäller möjligheter att tillgodose världsarvet i stadsutvecklingen. De menar att det nu är hög tid att världsarvet får sin rätta plats i såväl översiktsplanering som detaljplanering, med tanke på att hantering som varit inte är långsiktig. Kvaliteter som presenteras i anslutning till detta är fler arbetstillfällen vid restaurering och övrigt arbete i anslutning till världsarvet. Det är möjligt att redovisa statistik över kostnader och resurser som används för världsarvets byggnader, men ej på offentliga platser vilket kommunens löpande insatser svarar för (Världsarvsrådet Karlskrona a, 2009; Världsarvsrådet Karlskrona b, 2009).

Världsarvsrådet Karlskrona medger att det finns ett stort behov av att samordna kunskap och kompetens inom världsarvet, inte minst vad gäller utveckling och gestaltning. I översiktsplanen skyddas samtliga riksintressen i kommunen, dock finns det behov av än mer vägledning och rekommendationer. Det föreslås dels fördjupade riksintressebeskrivningar, men även upprättande av ett kulturmiljöprogram, samt ett stadsmiljöprogram för den offentliga miljön i Karlskrona (Världsarvsrådet Karlskrona b, 2009). Detta kulturmiljöprogram är ännu ej gjort, men ett motiv för diskussion i staden. Bland annat har media uppmärksammat detta. Dagstidningen Sydöstran (2015) skriver att med grund gjorda kartläggningar av byggnader och miljöer i staden ska nu ett kulturmiljöprogram göras, som även ska vara tillgängligt digitalt. Tidningen menar att det tidigare varit svårt att få stöd och råd i planärenden som berör världsarvet då inget program för detta varit tillgängligt (Sydöstran, 2015).

I Karlskronas översiktsplan föreslås flera förnyelseprojekt på centrala Trossö, däribland Stortorget (Karlskrona kommun, 2014), detta är något som världsarvsrådet Karlskrona är något skeptiska mot och menar att dessa förnyelseprojekt bör analyseras med hänsyn till världsarvet. Dock är gestaltningsprogrammet författat på grund av att världsarvet måste hanteras på särskilt vis, i kombination med att gestalta en plats för de boende i staden.

Det råder stora oenigheter gällande hantering av världsarvet, inte minst mellan Karlskrona kommun och organisationer och myndigheter, såsom världsarvsrådet Karlskrona. Detta gör det tydligt att förstå att kommunen inte har samma förståelse för världsarvets kvaliteter som de inriktade aktörerna har. Huruvida detta beror

på ointresse eller okunskap från kommunens sida är dock inte klart., däremot, med tanke på det arbete som pågår med ett kulturmiljöprogram i kommunen finns det anledning att tro att kommunens arbete för kulturarvet föregås av viss fördröjning och begränsning gällande resurser.

3.2 Gestaltningsprogrammets förhållning till världsarvet

De olika kvaliteter som lyfts fram i gestaltningsprogrammet respektive vägledande dokument kommer vidare att undersökas. Med tanke på frågeställningar för denna undersökning kommer gestaltningsprogrammet att jämföras mot de vägledande dokumenten. Tabellerna nedan är underlag för kommande analys.

”Syfte med platsen” avser beskriva vilka intentioner aktörerna har med platsen. ”Arkitektur” avser beskriva byggnadernas arkitektur och förändring, men även torgets landskapsarkitektur såsom former, material och annan fysisk struktur. ”Användning av torgrummet” avser beskriva hur användning och aktiviteter av torget argumenteras av aktörerna. ”Kvalitetssäkring” avser beskriva hur aktörerna med hjälp av dokumenttyperna förmedlar hur vidare säkerställning av kvalitet ska ske. Se tabell 1 för kommentarer kring kvalitetsaspekterna i de vägledande dokumenten, tabell 2 1 för kommentarer kring kvalitetsaspekterna i gestaltningsprogrammet.

Kvalitetsaspekt	Kommentar
Syfte med platsen	Platsen är ett världsarv och syftar därför till att bevara och värna om världsarvet. Dock ska platsen tillåta viss förändring för att boende och besökare ska kunna använda platsen i det moderna samhället.
Arkitektur	Arkitektur ska bevaras och underhållas i nuvarande skick. Rekommendationer för eventuella förändringar kring monumenten såsom parkering och vegetation nämns inte.
Användning av torgrummet	Normal användning ska av stortorget ska vara möjlig, det vill säga att boende och besökande ska kunna använda platsen som en offentlig plats till bland annat torghandel, protest och möten. Även anpassning till dagens urbana samhälle och aktiviteter tillåts men utan anspråk på kulturarvet; byggnader, gatunät, struktur.
Kvalitetssäkring	De vägledande dokumenten i sig är en typ av kvalitetssäkring, dokumenten ämnar vägleda arbete med bland annat gestaltningsprogram för att undvika konflikt mellan utveckling och bevarande av kulturarv. Dokumenten anger inte hur kvalitetssäkring för stortorget bör ske, men framhåller att vidare arbete med världsarvsbeskrivningar bör göras, så väl som att ökad hänsyn till kulturarvet behöver tas vid kommande beslut.

Tabell 1, i tabellen visas de aspekterna av kvalitet samt kommentar angående hur de vägledande dokumenten argumenterar gällande respektive aspekt.

Kvalitetsaspekt	Kommentar
Syfte med platsen	Med stor medvetenhet för kulturarvet menar gestaltningsprogrammet att platsen syftar främst till att vara ett vardagsrum för de boende i Karlskrona samt en världsattraktion som världsarv.
Arkitektur	Det finns meningsskiljaktigheter i programmets hållning till arkitekturen, dels framhålls restaurering och bevarande av platsens historiska element som viktiga samtidigt som anpassning till det urbana samhället vill göras. Programmet menar att ombyggnad av torget är fullt möjlig att göra i förhållning till dess historiska värden, och samtidigt uppnå de sociala behov och intressen som behöver tillgodoses på torget. Programmet menar att bevarande kan ske samtidigt som ett urbant rum kan skapas.
Användning av torgrummet	Torget nämns som ett vardagsrum för boende i Karlskrona och som besöksmål för turister. Programmet argumenterar på ett sådant vis att Stortorget är möjligt att förändra och anpassa till den urbana stadens behov utan att riskera kulturavets värden. Torgrummet ska användas till möten, handel, evenemang, besöksmål, uteservering, promenadstråk, köryta samt till parkering som beroende på förslagsalternativ placera på olika.
Kvalitetssäkring	De medel för kvalitetsförmedling som används är både bild och text. Det presenteras flera exempel på platser i världen som används som inspirationsbilder, även skisser och illustrationer används. Dessa appliceras sedan på de förslag som presenteras för stortorgets framtid. De olika förslagsalternativen är tydliga gällande placering av de olika elementen och visas på illustrationsplaner. Programmet föreslår inte vidare bestämmelser i detaljplan, avtal med byggherre, inte heller formell beslutsordning, avtal, förslag på dialog med medborgare, politiker eller fastighetsägare.

Tabell 2, i tabellen visas de aspekterna av kvalitet samt kommentar angående hur gestaltningsprogrammet argumenterar gällande respektive aspekt.

4. ANALYS

4.1 Syfte med platsen

De båda dokumenttyperna är eniga om att Stortorget i Karlskrona syftar till att användas av boende och besökare samt att bevarande och skyddande av världsarvet är centralt. Dock, när platsens syfte beskrivs i gestaltungsprogrammet är det tydligt att det främsta syftet är att vara en plats för människans nöjen och flera olika slag av verksamheter där kulturarvet underhålls, vilket de vägledande dokumenten framhåller. Denna skillnad i argumentation är väntad med tanke på aktörernas egna särintressen och motiv bakom sina skrivelser.

4.2 Arkitektur

De vägledande dokumenten föreslår ingen förändring av arkitektur, utan framhåller vikten av att värna om kulturarvet och att eventuella förändringar i den fysiska miljön ska göras med full respekt för världsarvet. De beskriver också tydligt att anpassning till det nutida samhället bör göras, men ger inga rekommendationer gällande exempelvis trafik, vilket är relevant för Stortorget. Gestaltungsprogrammet däremot menar att förändring av torgets struktur kan göras på sätt som tillgodoser både det urbana folklivet och kulturarvet. Dock föreslår programmet inte någon förändring av bebyggelsen, bortsett från belysning som snarare framhäver monumenten. Gestaltungsprogrammet gör liknelser mellan stortorget och arkitekturikonerna, både för att förklara det barocka Stortorget i Karlskrona men också för att visa inspiration. Dessa jämförelser, samt visionen om att människor ska beundra torget från ramen, förstör Karlskrona som är en liten stad. Med tanke på att den vägledande aktören kritiserar de förändringsförslag som presenteras i översiktsplanen, skulle de troligtvis kritisera gestaltungsprogrammets förslag på förändring.

4.3 Användning av torgrummet

I gestaltungsprogrammets förslag används torget till handel, möten, uteservering, biltrafik och mycket mer, medan de vägledande dokumenten menar att användning av torget är av mindre betydelse så länge världsarvet inte påverkas negativt. Alltså, de vägledande dokumenten lägger inget värde i användning av platsen utan framhåller vikten av bevarande och underhåll av världsarvet. Dock har gestaltungsprogrammet tydliga visioner kring hur platsen ska användas. Likt beskrivit ovan är programmets visioner kring aktiviteter förstörat med tanke på stadens underlag vad gäller näringsliv och folkmängd.

4.4 Kvalitetssäkring

Gestaltungsprogrammet anger inte hur vidare kvalitetssäkring ska göras för Stortorget, dock presenteras mycket text och flera olika typer av bilder för att få läsaren i rätt känsla och stil vad gäller formgivning av platsen. Med tanke på att de flera situationsplaner och illustrationsplaner som presenteras i programmet är det tydligt hur de olika elementen av förändring bör formges och placeras. Dock är denna typ av kvalitetssäkring tämligen lös och binder inte till något vidare initiativ. Det presenteras inte förslag på bestämmelser i detaljplaner, byggherre, etc. De vägledande dokumenten är inte heller konkreta vad gäller kvalitetssäkring, men de menar att ökad hänsyn måste tas i kommande beslut som rör stortorget.

4.5 Slutsats

De olika dokumenttyperna värnar om sitt egenintresse; kulturarv respektive stadsutveckling. Det är också tydligt att stadsbyggnadskontoret i Karlskrona, som författat översiktsplanen samt beställt gestaltungsprogrammet, inte är i linje vad gäller kunskap och tidsperspektiv med aktörer som arbetar med Karlskrona som världsarv. Dock visar analysen att aktörerna är relativt ense vad gäller kvalitetsaspekterna, skillnaderna är främst baserade på egenintressen.

Slutligen tror jag som planeringsarkitekt att gestaltungsprogrammet måste visa större auktoritet och tydligt beskriva hur kvalitet ska säkras och följas upp i framtiden, för att inte bli ytterligare ett dokument i högen. Med tanke på att gestaltungsprogrammet fungerar som handböcker då restaurering och ombyggnad av platser ska göras är det av relevans att de är uppdaterade. I de fall gestaltungsprogrammet görs utan att användas som tänkt finns det en risk att när det väl, ett antal år efter publikation, är dags för restaurering att gestaltungsprogrammet inte längre är relevant, vilket är resursslöseri.

Gestaltungsprogrammet författades 2010, idag 2016, är stortorget fortfarande sig likt, trots den uppmärksammade diskussionen som förts. Största delen av torget består fortfarande av parkering, ingen ny belysning på monument och stråk är installerat det finns heller ingen anlagd ram som skärmar av platsen estetiskt och håller bilar ute. Stortorget används idag, likt för 10 år sedan till parkering, food-trucks, sommarevent och som passage för fotgängare. Nu återstår det att se om granskat gestaltungsprogram är aktuellt när restaurering av Stortorget väl blir aktuellt.

5. REFERENSER

5.1 Tryckta källor

Andersson, T., (2010). Gestaltningssystem Stortorget, Sweco

Persson, T., Flöög, S., (2009). Karlskrona världsarv riksintresse, kulturmiljöutredning, förslag till avgränsning, Blekinge museum rapport 2009:43

Världsarvsrådet Karlskrona a, (2009). Strategi och inriktningsprogram för världsarvet Örlogsstaden Karlskrona – att bevara och utveckla ett levande världsarv, Karlskrona

Världsarvsrådet Karlskrona b, (2009). Handlings- och åtgärdsplan för Världsarvet Örlogsstaden Karlskrona – att bevara och utveckla ett levande världsarv, Karlskrona

Rönn, M., (red.) En fråga om kvalitet, Santerius förlag, Estland

Tornberg, E., (2008). Gestaltningssystem och stadsutveckling, kungliga tekniska högskolan, TRITA-ARK
Akademisk avhandling 2008:2

Wikström, T., och Olsson, L., (2012). Stadens möjligheter, platser och stråk, Region Skåne, tita-projektet, Lunds kommun

5.2 Elektroniska källor

Boverket a, (2015).

<http://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/offenliga-miljoers-gestaltning/> (Hämtat 2015-12-08)

Karlskrona kommun (2014).

<http://www.karlskrona.se/stortorget>
(Hämtat 2015-12-08)

Umeå Kommun, (2015). <http://www.umea.se/umeakommun/trafikochinfrastruktur/trafikochgator/gator/gatuarbeten/radhustorget/historiskbeskrivning/vadarettorg.4.4c5367bf14849e79f59171c7.html>

(Hämtat 2015-12-08)

Riksantikvarieämbetet, (2013).

<http://www.raa.se/upplev-kulturarvet/varldsarv/orlogsstaden-karlskrona/>
(Hämtat 2015-12-08)

Sydöstran, (2015).

<http://www.sydostran.se/karlskrona/karlskrona-ska-fa-kulturmiljoprogram/>
(Hämtat 2015-12-10)

Unesco, (2015).

<http://www.unesco.se/kultur/varldsarv/>
(Hämtat 2015-12-08)